

15.5.2003

212/4/01

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

PÄÄTÖS MATKUSTUSKIELLOSSA OLEVAA VASTAAJAA KOSKEVASSA ASIASSA

1
KANTELU

A arvostelee 22.12.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Tampereen käräjäoikeuden menettelyä hänelle määrättyä matkustuskieltoa koskevassa asiassa ja Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksen poliisimiesten menettelyä ko tietsintää ja takavarikkoa koskevassa asiassa.

2
SELVITYS

- - -

3
RATKAISU

3.1
Käräjäoikeuden menettely

Kirjoituksessa arvostellaan käräjäoikeuden menettelyä A:lle määrättyä matkustuskieltoa koskevassa asiassa. A:n mukaan matkustuskielto on ollut liian pitkä. Matkustuskielto oli alkanut käräjäoikeuden määräämänä 3.9.1999 ja jatkui käräjäoikeuden tuomioon asti 13.3.2000.

Lisäksi kirjoituksessa arvostellaan sitä, että kun asiaa käsiteltiin ensimmäisen kerran 31.1.2000 ja asia siirrettiin käsiteltäväksi 13.3.2000, matkustuskiellon jatkamisesta ei määrätty mitään, vaan matkustuskielto jatkui automaattisesti.

3.1.1
Matkustuskieltoon määrääminen

Matkustuskiellosta säädetään pakkokeinolain 2 luvussa. Pakkokeinolain 2 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Totean, että A on määrätty 3.9.1999 matkustuskieltoon, joka on määrätty olemaan voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä aikaisemmin erikseen

kumota. Matkustuskielto on määrätty lain mukaisesti, joten tältä osin minulla ei ole aihetta toimenpiteisiin.

3.1.2

Pääkäsittelyn järjestäminen

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan asioissa, joissa vastaaja on mm. matkustuskiellossa, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletuloa. Saman pykälän 2 momentissa säädetään poikkeuksista edellä kerrottuun kahden viikon pääsääntöön. Pääkäsittely voidaan määrätä pidettäväksi myöhemminkin, jos lain 5 luvun 7 tai 11 §:ssä tarkoitettu toimenpide, syytteiden käsitteleminen yhdessä tai muu tärkeä syy sitä vaatii.

Kantelunalaisessa tapauksessa pääkäsittely on pidetty 27 päivää sen jälkeen, kun syyteasia oli tullut vireille haastehakemuksen saapumisella käräjäoikeuteen 4.1.2000.

Käräjätuomari B kertoo selvityksessään käräjäoikeuden työtilanteen olleen tammikuussa 2000 sellainen, että jutun käsittely oli yleensä 2–3 kuukauden päästä jutun vireilletulosta. Tässä tapauksessa jutun vireilletuloa on joudutettu. Puhelimitse antamassaan selvityksessä B kertoo, että Tampereen käräjäoikeudessa on yleensä "va rapäiviä", jotta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 1 momentin mukaiset istunnot voitaisiin järjestää lain säätämässä määräajassa. Nyt tutkittavana olevassa tapauksessa kyseisen ajankohdan istuntopäivät olivat B:n muistikuvan mukaan niin täysiä, että hän oli järjestänyt istunnon vasta 30.1.2000 eikä noudattanut kahden viikon määräaika.

Totean, että pääkäsittelyä asiassa ei ole pidetty pääsäännön mukaisessa kahdessa viikossa jutun vireilletulosta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 2 momenttia koskevissa estöissä ei mainita muuna tärkeänä syynä tuomioistuimen työtilannetta. Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä 82/1995 on esimerkkeinä muuksi tärkeäksi syyksi mainittu lain 3 luvun 10 §:n mukaisen vaatimuksen toimittamisen viipyminen tai muu asian käsittelyn este. Käräjäoikeuden työtilanteen osalta lainsäädäntö lähtee nähdäkseni siitä, että olosuhteet on järjestettävä sellaisiksi, että laissa säädettyjä määräaikoja pystytään noudattamaan.

Ymmärrän sinänsä, että vaikea työtilanne hidastaa asioiden käsittelyä. Istuntoaikataulujen muodostuminen voi olla etukäteen vaikeasti ennakoitavissa.

Vaikka pääkäsittelyä ei ole järjestetty lain vaatimassa kahdessa viikossa, on sen järjestämistä selvityksen perusteella kuitenkin selvästi joudutettu verrattuna siihen, missä ajassa ilman kiireellisyyssperustetta olevat jutut ovat Tampereen käräjäoikeudessa tulleet esille. Asiaa harkitessani olen lisäksi ottanut huomioon, että sitten kun asiassa on järjestetty pääkäsittely, A on pyytänyt asian käsittelyn siirtämistä myöhäisempään ajankohtaan, jotta hänen avustajansa ehtisi tutustua jutun asiakirjoihin.

Vaikka pääkäsittelyä ei ole järjestetty lain edellyttämässä kahdessa viikossa, ei viivästys nähdäkseni ole ollut A:n oikeusturvan kannalta merkittävä – ottaen huomioon edellä kerrotun A:n omasta pyynnöstä johtuneen ensiksi määrätyn käsittelyn peruuttamisen. Edellä kerrotuilla perusteilla pidän riittävänä, että muistutan kärjätuomari B:tä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n sisällöstä ja sen oikeasta tulkinnasta. Kiinnitän lisäksi B:n huomion siihen, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 1 momentin mukainen kahden viikon määräaika on velvoittava niin matkustuskiellossa olevien kuin esimerkiksi vangittujenkin vastaajien osalta.

3.1.3

Pääkäsittelyn peruuttaminen

Pakkokeinolain 2 luvun 7 §:n 2 momentti kuuluu: "Kun tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on matkustuskiellossa, sen on määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa."

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 13 §:n 1 momentista ilmenee, että kärjäoikeuden päätös on sisällytettävä pöytäkirjaan.

Edellä selostettujen lainkohtien perusteella on selvää, että kärjäoikeuden olisi asian pääkäsittelyn peruuttaessaan ja määrätessään uuden käsittelypäivän tullut tehdä päätös matkustuskiellon suhteen. Tämä päätös olisi tullut sisällyttää asiassa laadittuun pöytäkirjaan.

Tampereen kärjäoikeuden --- osaston pöytäkirjasta 31.1.2000 asiassa ---, jolla A:n asian pääkäsittely on peruutettu ja määrätty käsiteltäväksi 13.3.2000 ei ilmene, että A:n matkustuskiellosta olisi lausuttu mitään.

Kärjätuomari B on selvityksessään kertonut, että matkustuskiellon edellytykset eivät ole muuttuneet sen johdosta, että A on pyytänyt asian siirtämistä myöhempään ajankohtaan. Ilmeistä siis on, että kärjäoikeus on tarkoittanut A:n matkustuskiellon pysyvän voimassa pääkäsittelyn uuteen ajankohtaan asti. Asiassa 24.3.2000 annetusta tuomiosta ilmenee, että A:n matkustuskielto on määrätty päättyväksi 13.3.2000 eli matkustuskielto on kärjäoikeuden tarkoittamin tavoin ollut voimassa siihen uuteen pääkäsittelyyn asti.

Asiassa on siten pakkokeinolain 2 luvun 7 §:n 2 momentin vastaisesti pääkäsittelyn peruuttamisen yhteydessä 31.1.2000 jätetty määräämättä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen kuitenkin ottanut huomioon, että saadun selvityksen perusteella A:n matkustuskiellon edelleen voimassa pitämiseksi on ollut edellytykset. Saadun selvityksen perusteella A ei siten ole ollut matkustuskiellossa vastoin pakkokeinolaissa säädettyjä edellytyksiä. Näin ollen A ei ole nähdäkseni kärsinyt oikeudenmenetyksiä siitä, että kärjäoikeus on jättänyt 31.1.2000 määräämättä matkustuskiellosta. Kysymyksessä vaikuttaisi olevan lähinnä huolimattomuusvirhe.

Edellä mainitut seikat huomioiden pidän riittävänä, että muistutan kärjätuomari B:tä pakkokeinolain 2 luvun 7 §:n 2 momentin määräyksestä lausua matkustuskiellosta pääkäsittelyn peruuttamisen ja lykkäämisen yhteydessä.

3.2

Poliisin menettely

Kantelun mukaan A ei saanut pyynnöistä huolimatta olla läsnä loma-asunnolleen 19.8.1999 tehdyssä kotietsinnässä. Kotietsinnän yhteydessä takavarikoitiin omaisuutta, josta osa on jätetty palauttamatta A:lle ja myyty huutokaupalla.

Kantelun mukaan A:n loma-asunnolle on tehty kotietsintä 22.11.2000. Kantelussa kehoitetaan, että kotietsinnän yhteydessä loma-asunnosta takavarikoitiin omaisuutta, mutta A ei ole saanut asiasta minkäänlaista kirjallista todistusta.

Kantelussa todetaan vielä, että Tampereen poliisi ei yleensääkään toimita todistuksia suorittamistaan etsinnöistä tai takavarikoista.

3.2.1

Kotietsintä

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta.

Rikosylikomisario C:n selvityksestä ilmenee, että A otettiin kiinni 17.8.1999 loma-asunnoltaan huumausainerikoksesta epäiltynä. Kiinnioton yhteydessä poliisi suoritti A:n loma-asunnossa ja sen pihapiirissä kotietsinnän. C, joka on kotietsinnästä ja takavariokosta laaditun pöytäkirjan mukaan ollut läsnä kotietsinnällä, kertoo A:n olleen etsinnän alkuvaiheessa paikalla, mutta koska hänen läsnäololle ei katsottu olevan tarvetta eikä perusteita, hänet toimitettiin poliisilaitokselle. C:llä ei ole tietoa, että A olisi edes halunnut olla saapuvilla etsinnässä.

Läsnäoloa koskevan lainkohdan perusteella voidaan pitää pääsääntönä, että sille, jonka luona kotietsintä pidetään, annetaan tilaisuus olla saapuvilla etsinnässä. Laissa käytettyä termiä "annetaan tilaisuus" on käsitykseni mukaan tulkittava siten, että kotietsinnän kohteen haltijalle on tarjottava mahdollisuutta olla läsnä kotietsinnässä ja mikäli tämä ilmaisee haluavansa tätä oikeutta käyttää, on hänen tahtonsa mukaisesti sallittava olla läsnä koko toimituksen ajan. Poikkeuksena tästä on ainoastaan tilanne, joka ei siedä viivytystä. Sen sijaan lainkohta ei tarkoita sitä, että kotietsinnän kohteen haltijan olisi joka tapauksessa – silloinkin kun tämä ei halua oikeuttaan käyttää – oltava läsnä toimituksessa.

Saadun selvityksen mukaan A on ollut läsnä kotietsinnän alkuvaiheessa. Poliisi on toimittanut hänet kiinni otettuna poliisiasemalle ja kotietsintää on

jatkettu. Poliisi on selvityksen mukaan epäillyt A:ta huumausainerikoksesta, joten hänen kiinniottamiselle ja poliisilaitokselle kuljettamiselle on ollut lain mukaiset perusteet. A ei ole ilmaissut haluaan olla läsnä kotietsinnän loppuun asti.

Rikosylikomisario C on selvityksessään todennut A:n läsnäolosta: "Hänen läsnäololleen enemmälti ei katsottu olevan tarvetta tai perustetta." Ajatus siitä, että poliisi arvioi etsinnän suorittamisen kannalta, onko kotietsinnän kohteen haltijan läsnäololle tarvetta, antaa aiheen arvosteluun. Läsnäolon sallimisessa ei voi suorittaa min käänlaista tarveharkintaa, koska lain mukaan läsnäolo on oikeus, josta ainoana poikkeuksena on tilanne, jossa läsnäolon toteuttaminen viivyttäisi toimitusta. Nyt kysymyksessä olevan kaltaisessa tilanteessa tosin kiinnioton turvaaminen saattaa joskus vaatia kiinniotetun viemistä paikalta ennen etsinnän toimitamista, jolloin kohteena olevan tilan haltijan saapuvillaolomahdollisuus on erikseen selv itettävä. Tässä tapauksessa ei ole ainakaan vedottu kiinniotosta johtuviin syihin. Kun kuitenkin selvityksen perusteella A ei ole ennen kuljetuksen alkua tai sen aikana ilmaissut tahtoaan olla etsinnässä saapuvilla sen loppuun asti, on ilmeistä, että kotietsintää toimittaneet poliisimiehet ovat olleet siinä käsityksessä, ettei A halua oikeuttaan käyttää.

Selvityksen perusteella katson, että A:lle on annettu tilaisuus olla saapuvilla etsinnässä, kun kotietsintää on aloitettu hänen paikalla ollessa. Saadun selvityksen valossa en ole todennut suoranaista lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä A:n saapuvilla olon suhteen. Käsitykseni mukaan asiassa olisi kuitenkin ollut perustellumpaa menetellä siten, että A:lta olisi ennen kuljetusta poliisiasemalle tiedusteltu tämän halua olla läsnä etsinnän loppuun.

3.2.2

Pakkokeinoista toimitettavat todistukset

Pakkokeinolain 5 luvun 7 §:n mukaan kotietsinnästä on pyynnöstä annettava todistus sille, jonka luona etsintä on toimitettu. Pakkokeinolain 4 luvun 9 §:n mukaan takavarikosta on laadittava pöytäkirja. Takavarikon toimittajan on annettava takavarikosta todistus sille, jonka hallussa esine on ollut.

Rikosylikomisario C on selvityksessään kertonut laativansa suorittamistaan pakkokeinoista pöytäkirjan, joka toimitetaan toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle lain määräämällä tavalla. Silloin kun pöytäkirjaa ei saada toimitettua vaikeasti tavoitettavalle henkilölle, asiakirja annetaan pyynnöstä. C:n mukaan A:n osalta on toimittu tällä tavalla.

Saadun selvityksen mukaan C olisi toimittanut A:lle ne asiakirjat, jotka lain mukaan hänelle pitää toimittaa. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella katson, että asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

Niiltä osin kuin kirjoituksessa viitataan keväällä 2000 tapahtuneisiin poliisin suorittamiin etsintöihin, totean kirjoituksen olevan siinä määrin yksilöimätön, etten voi ottaa asiaan kantaa.

3.2.3

Takavarikko

Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuimien julistaa sen menetetyksi.

Takavarikko on pakkokeinolain 4 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan kumottava niin pian kuin se on tarpeen.

Pakkokeinolain 4 luvun 17 §:n 2 momentti kuuluu: "Jos palautettavan esineen omistajaa tai muuta, jolla on oikeus esineeseen, ei ole tiedossa, poliisin on julkisella kuulutuksella kehotettava häntä ilmoittautumaan. Jos kukaan ei vaadi esinettä itselleen kuuden kuukauden kuluessa kuuluttamisesta, esine siirtyy valtiolle, taikka jos esine on löytö tavara, esineen löytäjälle niin kuin siitä on löytötavaralaisissa säädetty. Tarkemmat määräykset kuuluttamisesta antaa sisäasiainministeriö."

Saadun selvityksen perusteella poliisi on epäillyt kantelun liitteenä olevassa takavarikkopöytäkirjassa mainittua takavarikoitua omaisuutta anastetuksi. Tämä ei käsittäkseni kuitenkaan koske takavarikoituja huumausaineita. Takavarikkopöytäkirjan mukaan pakkokeinolain 4 luvun 17 §:n 2 momentin mukainen julkinen kuulutus on tehty pöytäkirjan kohdista 14, 15, 18, 21, 32, 33 ja 35 -37. Pöytäkirjasta on havaittu vissa, että kuulutetut, A:n loma-asunnolta takavarikoidut esineet ovat pääasiassa polkupyöriä ja työkaluja. Pöytäkirjasta on myös havaittavissa, että oikeille omistajilleen palautetuista, anastetuksi todetuista esineistä osa on polkupyöriä ja työkaluja.

Takavarikon perusedellytyksenä oleva "syytä olettaa" on pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisesti edellytyksenä olevista toimenpiteiden edellytyksistä todennäköisyysasteeltaan alhaisin eli vaatii vähiten näyttöä toimenpiteen tueksi. Edellytys "syytä olettaa" rinnastuu esitutinnan edellytykseen "syytä epäillä". Tätä on kuvattu hallituksen esityksessä 14/1985: "rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen." Oikeuskirjallisuudessa on lisäksi todettu, että takavarikoimiseen voidaan ryhtyä jo silloin, kun se on tarpeen tutkittaessa, liittyykö tiettyyn tapahtumaan rikos (Helminen-Lehtola-Virolainen; Esitutkinta ja pakkokeinot, 2002, s. 682).

Kotietsintää edeltänyt A:n kiinniottaminen on perustunut epäilyyn huumausainerikokseen. Tämän jälkeen A:n loma-asunnolla on suoritettu kotietsintä ja sen yhteydessä on takavarikoitu mm. huumausaineita ja 25 kg räjähdysainetta (maastokätköön pakattuna) sekä runsaasti erilaisia esineitä. Takavarikon kohteissa on ollut sellaisia aineita, joiden osalta voidaan perusteellisesti epäillä rikosta (huumausaineet ja maastoon kätkeytyvä räjähdysaine). Ottaen huomioon tämän katson, ettei minulla ole aihetta epäillä komisario C:n käyttäneen väärin harkintavaltaansa kun hän on takavarikoinut pöytäkirjassa mainitun muunkin omaisuuden sen selvittämiseksi liittyykö siihen, että ne ovat olleet A:n hallussa, rikosta.

Selvityksen mukaan A:lta on kuulusteluissa kysytty jokaisen taka varikoidun esineen osalta, kenen omaisuutta esine on. Sittemmin kuulutetun omaisuuden osalta A ei ole osannut kertoa mitään. Poliisi on palauttanut A:lle sen omaisuuden, jonka hän on ilmoittanut omakseen. Muun omaisuuden osalta poliisi on siten ollut tilanteessa, jossa esineen omistajaa ei ole tiedossa. Saadun selvityksen mukaan A ei ole toiminut muun omaisuuden osalta, kuten löytötavaralain 4 §:ssä määrätään (ilmoittanut löydöstä omistajalle tai toimittanut tavaraa poliisille), joten poliisi ei ole voinut olettaa, että kysymys olisi löytötavarastakaan. Poliisi on selvityksensä mukaan toiminut tässä tilanteessa pakkokeinolain 4 luvun 17 §:n 2 momentin mukaisesti.

Tältä osin on siten ratkaistava kysymys, onko poliisi menetellyt oikein kuuluttaessaan ja huutokaupatessaan omaisuuden, joka on takavari koitu A:n loma-asunnolta, mutta jonka omistusoikeudesta hän ei ole osannut kertoa mitään, vai olisiko poliisin pitänyt palauttaa tällainen omaisuus A:lle.

Edellä olen katsonut, että omaisuuden takavarikoimiselle on ollut edellytykset, enkä ole havainnut, että poliisi olisi tältä osin ylittänyt harkintavaltaansa. Pakkokeinolain 4 luvun 17 §:n 2 momentti on tältä osin käsitteiseni mukaan yksiselitteinen. Kun takavarikkoa kumottaessa ei esineen omistajaa tai muuta, jolla on oikeus esineeseen, ole tiedossa, eikä kyseessä ole löytötavara, poliisin on kuulutuksella kehotettava tällaista henkilö ilmoittautumaan. Jos kukaan ei kuuden kuukauden kuluessa ilmoittaudu, omistusoikeus siirtyy valtiolle. Käsitteiseni mukaan on tavallista, että tällä tavoin valtion omistukseen siirtynyttä omaisuutta myydään huutokaupalla.

Mitä tulee 22.11.2000 A:han kohdistuneeseen pakkokeinoon, selvityksen mukaan kyseessä on ollut etsintäkuulutukseen perustunut kiinniottaminen. Rikosylikomisario C:n mukaan tilanteessa ei suoritettu kotietsintää, vaan poliisimies oli mennyt A:n mukana sisään tämän asuntoon, kun A oli pyytänyt saada noutaa tavaroitaan loma-asunnostaan kiinnioton jälkeen. Selvityksen perusteella asiassa ei ole todettavissa lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

- - -

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän käräjätuomari B:n huomiota siihen, että myös matkustuskiellossa olevan vastaajan asian pääkäsitteily on järjestettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilleluosta (kohta 3.1.2) ja että matkustuskiellon jatkamisesta tai päättymisestä tulee lausua pääkäsitteilyn peruuttamisen tai lykkäämisen yhteydessä, kun vastaaja on matkustuskiellossa (kohta 3.1.3), missä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi rikosylikomisario C:lle kohdassa 3.2.1 toteamani johdosta.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta.

Kirjoituksen liitteet pabutetaan oheisena.